

Il-Kavallieri u s-Siġar

Guido Lanfranco

Qabel waslu Malta l-Kavallieri tal-Ordni ta' San Ģwann fl-1530, il-popolazzjoni ta' Malta kienet żgħira, u kontinwament fil-periklu mill-furbani jew pirati li kienu jinżlu jieħdu l-ilma, ġatab, bhejjem u lsiera tista' tgħid mingħajr ma jsibu rezistenza. Minħabba dawn il-perikli ftit kienu jiġu nies barranin lejn artna. Imma meta l-Ordni stabbiliet ruħha hawn, kien hawn ftit aktar sigurtà, diversi vjaġġaturi kienu jżuruna minn żmien għall-ieħor u kienu wkoll jiktbu dwar dak li laqathom fil-gżejjer tagħna. Fost oħrajin, kemm il-viżitaturi, kif ukoll kittieba lokal kienu spiss isemmu s-siġar tal-frott fil-kitbiet tagħhom. Is-siġar li jissemmew ġeneralment kienu bħal dawk li jikbru fl-Italja.

Jean Quentin li kiteb l-ewwel deskrizzjoni ta' Malta fl-1536, semma' ġonna bis-siġar tal-palm tat-tamar, żebbuġ, għeneb, tin, bajtar, ħawħ, tuffieħ, lanġas u l-kumplament, waqt li Agius de Soldanis jirreferi partikolarment għal-laring li minnu jidher li kien jintbagħha tħafna bħala rigal mill-Granmastry l-renjanti tal-Ewropa.

Laring

Hemm għadd kbir ta' kittieba oħrajin li jsemmu s-siġar, l-aktar tal-laring Malti li kien ilu jitnissel minn żmien l-Għarab. Fi żmien Pinto, fl-1755 varaw l-opra tal-ħaż-żejt San Giovanni. Meta dan baħħar lejn Marsilja ġattew minn fuqu għadd kbir ta' siġar tal-laring imħawlin ġo btiehi li l-Granmastru rregala lir-reġina ta' Franza.

Bċejjc ta' art kienu jiġu mqabbla għal diversi prodotti, imma minnhom kien ikun hemm ukoll spazji sostanzjali għat-taħwil ta' ħafna siġar tal-laring. Ta' min jinnota li, għall-inqas fis-Seklu Hmistax, fil-kuntratti ta' xi nutara, fosthom Giacomo Zabbar (attiv 1494-1497), kienet tintuża l-kelma "arbli", gejja minn "alberi" (siġar). Il-kelma Maltija "arbli" tintuża għax dawn jiġu minn zokk princiċali ta' siġra drittta.

L-Afforestazzjoni u l-Buskett

F'diversi postijiet kienu jithawlu siġar bżonnju, bħalma kienu dawk tat-tin u taż-żebbuġ fi Ġnien Fieries, limiti tar-Rabat, fl-1702. Imma l-Granmastry kienu jħawlu wkoll siġar biex jistabbilixxu boskijiet

għall-kaċċa għalihom. L-ewwel granmastru li ġie Malta, L-Isle Adam, kien ha l-penjola tal-Isla (magħrufa wkoll bħala Pietralonga) biex tkun riżerva għall-kaċċa. Ma kinetx abitata u setgħet tintlaħaq malajr bil-ħaħar mill-Birgu. Hemm bena wkoll dar bil-kumditajiet kollha. Warajh gawdewha wkoll granmastri oħrajn. Il-Buskett, limiti tar-Rabat, ukoll sar masġar imdaqqas biex iservi għall-kaċċa; tabilhaqq li l-Granmastru La Valette kien miet ftit wara li ħassu ħażin wara li mar il-Buskett għall-kaċċa.

Fih thawlu siġar taż-żnuber, ħarrub, cipress u bajtar tax-xewk lejn il-wied. Il-kastell ta' Verdala tal-Buskett inbena bħala residenza tal-Granmastru fil-kampanja bil-faċilitajiet għall-kaċċa, imma madwaru tkabbru bosta siġar tal-frott biex ikunu hemm, lesti għal mal-pranzijiet tiegħu.

Fl-1692-1693 thawlu tat-tin, lanġas, għajnejbaqar, kaki u oħrajin. Ħafna mis-siġar inxtraw mill-ġonna privati tas-Siggiewi, Haż-Żebbuġ u H'Attard. Ftit wara nxtraw ukoll aktar minn ħamsin siġra tal-laring minn diversi rħula. Fil-biċċa tal-palazz tal-Belt Valletta thawlu wkoll siġar tal-laring.

Madankollu, fis-Seklu Tmintax, bosta siġar, ukoll tal-frott, kienet nqatgħu għall-ħatab jew twarrbu biex jagħmlu l-wsa' għall-kultivazzjoni tal-qoton għall-industrija, li dak iż-żmien kienet qed tirrendi aktar profitti fl-Ewropa. Siġar kienu spiss jitqaċċtu biex jagħmlu spazju għall-bini, bħalma fost l-oħrajin, kien sar fin-Naxxar fl-1781 biex jitkabar iċ-ċimiterju.

Aktar ġonna u siġar

Antoine de Paule, qabel ma laħaq granmastru, digħi kien bena palazz bi ġnien kbir f'H'Attard li aħna nafuh bħala l-ġnien ta' San Anton. Fil-ġnien thawlu ħafna siġar, fosthom ir-riħan, oljandru doppju, żnuber, ballut, cipress, żebbuġ, rand, speċi tal-fikus, Jacaranda u oħrajin, flimkien ma' ħafna siġar tal-laring u l-lumi. Il-ġnien tal-Granmastru Lascaris li jħares fuq il-Port il-Kbir, (hdejn Victoria Gate), kien fi bosta siġar kemm tal-frott kif ukoll dekorattivi, fosthom tal-lumi, laring u cipress. Hawn ta' min isemmi li l-ballu De Poincy, fis-Seklu Sbata, skont kif hemm min jgħid, kien introduċa s-siġra tal-punċċetta (*Christmas*

Ikompli f'paġna 81

Festa San Gorg Martri 2012

Għaqda Socjo-Mużikali Anici, Hal Qormi A.D. 1988

Ikompli minn paġna 79

flower) mill-Karibew, u l-botaniċi semmewha għaliex (Poinsettia).

Għall-bini tal-galeri u bastimenti

Meta l-Ordni bagħtet kummissjoni f' Malta fl-1525 biex tara jekk Malta kinetx addattata għalihom, fir-rapport inkiteb li s-siġar kienu tant skarsi li l-injam kien jinbieg bl-użin. In-nies li kienu jgħixu f' Malta kienu jiġbru kull laqxa njam biex ikebbsu n-nar minbarra li kienu jiġbru wkoll ix-xewk, il-bagħar tal-bhejjem niexef u bċejjeċ ta' siġar imkissrin jew mejtin. Il-kavallieri kellhom it-tarzna tagħhom fejn kienu jibnu bċejjeċ tal-baħar ta' kull xorta. F'dawk iż-żminijiet għal dak ix-xogħol kienju južaw kwantità kbira ta' njam.

Biex jibnu biċċa tal-baħar kien ikollhom jimpurtaw mill-Ewropa injam ta' diversi speci ta' siġar, għax għal kull parti tal-bastiment kien ikollhom južaw injam differenti apposta, skont is-saħħa u l-pożizzjoni li jrid jeiħu fl-istruttura sħiħa, principally minn speċi ta' siġar li f' Malta ma kinux jinstabu, fosthom siġar biz-zokk twil u dritt għall-arbli u partijiet oħra tal-qlugħ.

Galeri u xwieni li jkunu għamlu żmienhom kienu jiżżarmaw u l-injam kollu jiġi riċiklat u jintuża f'xogħliljet oħra, sakemm fl-aħħar, injam li ma kellux aktar użu fil-bini tal-bastiment kien jispiċċa ħatab għall-hruq jew biex minnu jsir faħam tal-kannol.

II-Qtugħ ta' siġar kontrollat

Il-kavallieri kienu jiġu minn partijiet differenti tal-Ewropa, fejn kien ikollhom bosta artijiet bil-foresti li minnhom kienu jistgħu jaqtgħu njam addattat għall-bini tax-xwieni u l-galeri, l-aktar mill-Ewropa t'-isfel, fosthom Sqalliha u Sardenja. F'ċerti postijiet kienu jħawlu eluf ta' ġandar (frott jew żerriegħa tal-ballut) għall-afforestazzjoni biex ikollhom x'jaqtgħu 'il quddiem. Izda l-qtugħ tas-siġar kien kontrollat

mill-pajjiżi kollha, u għaliex kellhom jitħallsu liċenzji u permessi. It-Teżor tal-Ordni kien joħrog permessi għall-bini u tiswijiet ta' kull xorta ta' opra, kemm jekk mitluba mill-kavallieri kif ukoll minn mastrudaxxi lokali, sakemm dawn jipprovdu dettalji u provi ta' mnejn kien gej l-injam.

Ir-re ta' Franza kien jagħti permess lill-Ordni biex tieħu siġar mill-ħafna artijiet tagħha hemmhekk. It-Teżor f' Malta kien ikollu ħafna talbiet u joħrog permessi biex jinqatgħu siġar minn diversi nħawi tal-Ewropa. Ukoll is-siġar ta' Malta u Ĝħawdex kienu protetti mill-Ordni. Il-gvernatur t'Għawdex ma kienx jista' jaqta' siġar, kemm jekk għaliex, kif ukoll jekk għal ħaddieħor.

Fl-Assedju l-Kbir

Is-siġar f' Malta kienu involuti f'sitwazzjonijiet varji matul l-Assedju l-Kbir tal-1565. L-aktar użu komuni kien li jitqattgħu għan-nar, imma t-Torok tista' tgħid li qatgħu is-siġar kollha li sabu taħt idejhom biex jixħtuhom fil-foss, imħallta ma' ħafna ġebel biex jippruvaw jibnu passaġġ jew pjattaforma li fuqha kienu jistgħu jgħaddu għal fuq is-sur. Minħabba n-nuqqas ta' ħatab waqt dak l-assedju, il-granmastru ordna li l-ġonna kollha jitneħħew, inkluż il-ġnien tiegħi stess li kien fiher erba' ċawsliet, żewġ palmiet u ħafna laring. Raġuni oħra kienet li bosta siġar kien fixklu d-dehra ta' quddiem is-swar.

Ta' min iżid li meta fl-1715 ġriet ix-xniegħha li t-Torok kienu qed iħejju attakk fuq Malta, il-kavallieri bdew iħejju għal dak li jista' jinqala'. Minbarra l-preparamenti li wieħed soltu jistenna, kien hemm haġa oħra li ma tantx smajna biha. Inqatgħu għadd kbir ta' siġar u nxteħtu l-baħar mifruxin max-xtajta jew qrib kemm jista' jkun tal-art. L-iskop kien li dawn ifixklu sewwa lit-Torok jekk dawn jittantaw jinżlu l-art u fl-istess hin jagħtu aktar hin lid-difensuri jżommuh lura.

TAKE OFF

BAR AND RESTAURANT

*St. Thomas Street, Luqa
Malta.*

Specializes in Pasta and Grill

Tel: 2180 0243

QUICK FOOD

Festa San Ġorġ Martri 2012

Għaqda Soċċo-Mużikali Anici, Hal Qormi A.D. 1988